

АНАЛИЗА ПРОЈЕКТАНТСКОГ ПРИСТУПА У НАДГРАДЊИ ОБЈЕКТА РАНЕ МОДЕРНЕ

Кузовић Душко¹

УДК: 711.167(497.11 УЖИЦЕ)

DOI: 10.14415/zbornikGFS27.11

Резиме: *Надградња објеката саграђених у духу Ране Модерне у западној Србији је почела 1953.г. Архитекти су имали као основу објекат чији им је архитектонски језик био познат. Архитекта је формирао надградњу у духу модерне архитектуре користећи језик и елементи који су му била добро познати. Међутим, и поред истовалтног језика старог и новог дела објекта испољила су се извесна неразумевања основних обликовних принципа и циљева које је примењивао пре тходни архитекта. Оваква неразумевања су се ретко сретала приликом надградњи изведених током 19. века. Овај рад анализира неколико примера саграђених и надграђених током прве половине 20. века у Ужичу.*

Кључне речи: *Надградња објеката, архитектура ране Модерне, Ужиче, анализа форме, архитектура 20 века у Србији.*

1. УВОД

Четврта деценија 20. века је у архитектури Ужича је недвосмислено припала Раној Модерни. Већ 1931. године је почела израда и изградња неколико нових објеката обликованих у новом архитектонском духу.

Носилац тих промена делом је био архитекта Миладин Прљевић. Међу најзначајнија остварења тог периода се убрајају Хотел „Палас“, надградња хотела „Златибор“, два пословно-стамбена објекта на углу у улици Димитрија Туцовића, породичне куће Малише Стефановића, породице Осипов, Прохоров и на самом крају деценије објекти Народне банке Србије.

Међутим, већ након 20 година експлоатације објеката, у шестој деценији 20. века, јавила се потреба да се објекти саграђени 30-тих година надграде што је и учињено на неколико објеката. Међу најзанимљивије примере за анализу треба навести Хотел „Палас“ и кућу Малише Стефановића (на основу у духу Ране Модерне је надграђен простор обликован у истом духу) и Хотел „Златибор“ (где је над основом у духу Класичне архитектуре надграђен простор у духу Ране Модерне).

Корисно је анализирати како се архитекта, који је градио у духу Ране Модерне, односио према архитектонској форми из непосредне прошлости (делимично несагласне начелима својег стила) а како према форми сагласној његовом архитектонском ставу. [1]

¹др Кузовић Душко дипл.инг.арх., научни сарадник, Косовска 18, 31000 Ужиче.

2. МЕТОДОЛОГИЈА

За потребе ове анализе прикупљена је фотодокументација из периода градње анализираних објеката, фотодокументација постојећег стања, расположива техничка документација и писана грађа о теорији на којој се заснива покрет Модерне. Приликом анализе су посматрани волумен објекта, фенестрација, вертикална и хоризонтална подела фасаде, коришћење декорације, материјализација фасадних равни и боја.

3. ДОКУМЕНТАЦИЈА И ДИСКУСИЈА

Објекат Хотела „Палас“ у Ужицу је саграђен у периоду од 1930. до 1933. г. према пројекту архитекте Миладина Прљевића. Надградња објекта је завршена 1960.г. непуних тридесет година након предаје објекта на коришћење.

Основни корпус објекта се састоји од приземља и две етаже са тим што се на само над угаоним делом налази и трећа етажа.

Волумен објекта је компонован у облику ћириличног слова Г са два бочна крила и углом који је обрађен у облику четвртине круга. Угаони део волумена надвисује бочна крила стварајући акценат попут решења угаоних објеката у периоду архитектуре Историјских стилова само другим средствима.

Додатни ефекат форме угаоног дела ствара избачена лучна тераса која прати форму основног корпуса објекта и незнатно увучен спратни део лучног дела фасаде. Фасадна раван по хоризонтали је подељена на два дела: део са приземљем (који се пружа до подпрозорника прве етаже) и део са вишим етажама (који се протеже до завршног венца). Разлика је остварена помоћу фактуре површине и боје.

Делови са карактеристичном обрадом су међусобно одвојени са подеоним венцем који се континуално пружа фасадом и терасом.

Цела композиција фасаде се завршава са наглашено високим завршним венцем који прати геометрију основе објекта. Прозорске осовине су распоређене у уједначеном ритму и пружају се кроз све етаже. Геометрија прозорског отвора је приближна квадрату тако да је број прозорских осовина мали и не наглашава се утисак вертикале. Уколико су отвори у приземљу шири они се поклапају својом средином на главну прозорску осовину. На вишим етажама прозорски отвори су повезани кроз фасадну декорацију у групе по два односно четири отвора. То је постигнуто са потпрозорним и надпрозорним венцем док су вертикалне ивице прозора обрађене у плитким пиластрима.

Подпрозорни венац првог спрата је спојен са подеоним венцем између проземља и виших етажа. Простор између прозора у оквиру прозорских група је попуњен са каменим плочама које својом структуром и бојом се разликују од основне површине зида.

Простор који је трећа етажа у угаоном делу садржи само један прозорски отвор мање висине чиме је аутор хтео да нагласи форму (кроз повећање зидне површине) и угаону вертикалу (кроз наглашавање прозорске осовине на углу која се пружа од приземља до њене кулминације у јарболу).

Кровни део нема атику, кровне равни су косе али се из већине тачака, улице и трга на коме се објекат налази, не сагледава.

Слика 01 Хотел „Палас“ Ужице, 1936.г.

Надградња овог објекта је изведена закључно са 1960.г. Урађена је тако да је у трећој етажи са обе стране додата по једна етажа примењујући већину елемената са постојеће фасаде. Концепција доградње се слаже са елементима који су кориштени на постојећем објекту. Прозорске групе са оба крила објекта су поновљене, а исто је учињено са завршним венцем и материјалом, фактуром и бојом фасадног платна. На тај начин угаони завршни мотив поткровног дела који надвисује основни корпус је једноставно утопљен у волумен објекта. Надградња објекта се скоро не уочава јер је испоштована већина елемената које је архитекта применио у основном решењу и зграда након надградње нема негативних тензија. Међутим, не треба изгубити из вида да се објекат налази на углу, да је преко пута Окружног средишта и да има регулисан парк испред себе те је визура која се пружа на објекат изузетно важна. Градски блок у коме се налази објекат обликован кроз планове из 1863. и 1891.г. Формиран је и замишљен као класични граски блок са наглашеним угловима који су више урбанистичка динамика него динамика потребна архитектури. Стога је приликом надградње било пожељно да се угаони део у целисти или делимично транслаторно помери на горе како би се сачувала динамика угла важног урбаног блока и унутрашња динамика објекта како ју је замислио архитекта. И поред наведених минималних сугестија ова надградња је једна од квалитетнијих које су изведне у граду током 20. века.

Слика 02. Хотел „Палас“ Ужице, 2012.г.

Објекат Хотела „Златибор“ је срушен 1970.г. приликом изградње Пословно-стамбеног комеplxа „Златибор“ према пројекту архитекте Станка Мандића. Основни објекат је био приземни и имао је све одлике архитектуре Историјских стилова: сокл, корпус објекта и завршни стрешни венац. Прозори су били распоређени у ритму и повезани са вентилационим отворима у тавану. Својом геометријом су имали наглашену висину и од прозорске пластике су имали само парапетни венац. Површина фасаде од прозора до стрешног венца је била подељена са појасним венцем који је одвајао зону са вентилационим отворима тавана. Кров је кос и прати геометрију основе. Надградња је извршена са две етаже и у духу архитектуре Ране Модерне. Волумен објекта је задржан, задржана је фенестрација приземља као и стрешни венац који је на новом објекту постао спратни делећи зону фасаде приземља од виших етажа. У надграђеном делу волумен објекта је правилан без посебних акцената и испада. Ритам прозорских отвора приземља није преточен у прозорске осовине које се пружају кроз остале две етаже објекта. Прозори спрата су скоро квадратног облика и њихов ритам прате прозори другог спрата који су правоугаоне форме са наглашеном ширином. Прозори спрата међусобно су повезани са парапетним венцем који се пружа од првог до последњег прозора у хоризонталном низу. На исти начин су повезани прозори друге етаже. Сваки прозорски отвор има оквир који је веома узак и пружа се целим обимом прозора. Кубус објекта се завршава скоро неприметним завршним венцем. Кровне косине се не сагледавају захваљујући кровној атици.

Слика 03. Хотел „Златибор“ Ужице, 1937.г.

Основни корпус објекта је има све елементе једноставне архитектуре историјских стилова. На њега је архитекта надградио форму која је у духу архитектуре Ране Модерне. При томе је задржао волумен постојећег објекта и само га продужио за потребну висину како би остварио две етажe. Постојећи стрешни венац је искористио као подеони. Објекат нема декорацију, следећи принципе Модерне, чиме се још више истиче фенестрација која добија главну улогу у обликовању фасаде. Архитекта није усагласио прозорске осовине дограђеног дела са прозорским осовинама постојећег објекта. Наглашена хоризонтална подела је извршена са различитим бојама фасадне површине приземља и дограђеног дела. Пројектно решење није искористило изузетно добар положај објекта на углу блока и на граници са важним јавним парком. Објекат је срушен 1971. године.

Слика 04. Хотел „Златибор“ Ужице, 1962.г.

Слика 05. Хотел „Златибор“ Ужице, 1962.г.

4. ЗАКЉУЧАК

Надградња објеката грађених у духу Ране Модерне је почела током шесте деценије 20. века, око 30 година након завршетка њихове изградње. У наведеном периоду није дошло до великих измена у начелима обликовања архитектуре те је језик примењен на основном корпусу објекта и даље био у примени и познат архитекти. У раду су наведена два примера надградње: један где је основни корпус обликован у духу архитектуре Модерне и надграђен на исти начин, и други где је основни корпус обликован у духу Класичне архитектуре и надграђен у духу модерне. У првом примеру је објекат на углу, по намени хотел, надграђен за једну етажу попуњавањем треће етаже на бочна два крила објекта док је средишњи угаони део задржан из првобитног решења. Архитекта у надградњи је поновио поједине обликовне деонице из основног корпуса а исто је учинио са бојом и фактуром фасаде. На тај начин је сачувао основни језик архитектуре али је занемарио захтеве који долазе од урбанистичке концепције блока и захтева према објекту на углу. Друго решење се заснива на надградњи у духу Модерне над основним корпусом обликованим у духу Класичне архитектуре. У овом примеру архитекта је у надграђеном делу формирао класичну композицију са прозорским осовинама али њихов ритам није усагласио са фенестрацијом основног корпуса. Како је волумен постојећег објекта једноставан иста таква композиција је примењена и на вишим етажама. Објекат је након надградње добио карактер који, својим волуменом и секундарним детаљима фасаде, није усаглашен са локацијом и урбанистичком

важношћу објекта. На основу два наведена примера јавила се потреба подробније анализе успешних и мање успешних примера надградње из прошлости са циљем дефинисања минималних услова обликовања надградње.

5. ПОРЕКЛО ИЛУСТРАЦИЈА

Слика 1,3,4,5,6. Архива Милорада Искрина, Ужице.

Слика 2. аутор.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Марковић, Ж., Станимировић, А., Културно-историјско споменичко наслеђе Титовог Ужица, *Ужички зборник*, број 19, Народни музеј Ужице, Ужице, 1990., стр. 53 – 104.

ANALYSIS OF DESIGN APPROACH IN EXTENSIONS ON EARLY MODERN BUILDING

Summary: *Extension on objects built in the spirit of early modern in western Serbia began in 1953. As a basis, architects have had an object whose architectural language was familiar. Architect formed superstructure in the spirit of modern architecture and by using well known language elements. However, despite the identical language of the old and new building part there showed certain misunderstanding with basic shaping principles and goals applied by previous architect. Such misunderstandings rarely came across during extensions performed during 19th century. This paper analyzes several examples built and upgraded during the first half of the 20th century in Uzice.*

Keywords: *Upgrading of facilities, early modern architecture, Uzice, analysis of form, 20th century architecture in Serbia.*